ROVÁSTÁBLA MAGYARBÓL

Viszonylag ritkán kerül történelmi érdeklődésünk látókörébe a *harmadik Magyarország*, a Kuma folyó síkságán megtelepült keleti magyarok hazája, *Gyeretyán* országa (Kummagyaria), és az általuk alapított Magyar nevű fővárosuk, amelyről kitűnő csomóponti fekvése miatt a korabeli kútfők mint igen jelentős, virágzó távolsági kereskedelmet lebonyolító városról, palotáiról, kolostorairól és mecseteiről tudósítanak.
Szerény és hiányos, ellentmondásoktól sem mentes hazai krónikai emlékezetben is vannak halvány nyomok a kaukázusi magyarokról. *Bíborbanszületett Konstantin* bizánci császár: „A birodalom kormányzása" című művében írja: „*A türkök hadserege vereséget szenvedett és két részre szakadt. Az egyik rész kelet felé Perzsia vidékén telepedett le, s ezeket a türkök régi nevén mostanáig asphaloinak hívják ... a nyugati vidéken lakó türkök mostanáig küldenek ügynököket, és meglátogatják őket, és gyakran hoznak tőlük választ.*"
De bőséges információt szolgáltatnak a 9–10. századi arab–perzsa történeti-földrajzi kútfők leírásai (*Szallam*, *Ibn Ruszta*, *Gardîzî*, *Al Bakri*, *Al Balhi*), a kínai tudósítások, a 13. századi kaukázusi hittérítőkhöz intézett pápai bullák adatai, melyből több Magyar-i püspök neve ismert. Megemlítendő az Arany Horda főhatalma alá került országról (1223) *Abulghazi Bahadur* tatár kán közlése, *Abu-l'-fida* arab földrajztudós munkája, a Derbend-Nameh a város alapításáról: „*Mintegy 70 évvel Mohamed születése előtt (Kr. u. 571*) *számtalan mongol nép tűnt fel, amint az északi Tibettel határos vidékekről szállottak alá Asztrahány síkságára. Itt két ágra szakadtak. Egyik ág Volga folyó hosszában északnak, a másik pedig nyugatnak tartott és ez az utóbbi alapította Kaukaziában Madschart*."(100) (az i. m. 73.) Igen jelentős *Ibn Batuta* leírása a városról, a magyarok életéről, melynek fejedelme viszonylagos önállóságot élvezhetett, de beszélnünk kell a sánta *Timur Lenk* által 1397-ben leromboltatott, és még romjaiban is felséges Magyarról szóló későbbi utazók, cári tisztek híradásairól, a tudományos célú (köztük magyar) expedíciók beszámolóiról.

No, de én a fentieket csak felvezetésnek szántam, a tisztelt érdeklődőnek ajánlom *Bendefy László* írását,[1] melyet én is használtam. Engem elsősorban, jelen írás tárgyaként az a Magyarból származó fehér márvány feliratostábla érdekel, amelyet a romterületen megfordult *Besse János* 1829. aug. 18-án talált egy örmény ház falában. „A felírást nem tudta megfejteni, ugyanúgy nem sikerült ez a feladat Jerneynek sem. Most azzal a reménnyel adom ismét közre ennek az érdekes kőemléknek a rajzát,(358) talán lesz valaki, aki meg tudja fejteni annak értelmét." (az i. m. 234.)

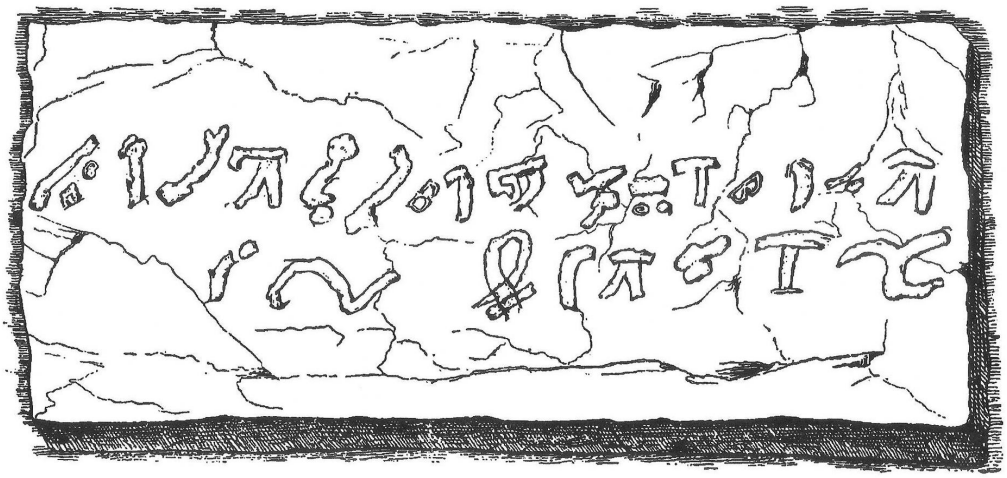

Feliratos tábla Magyar városából.
Anyaga fehér márvány, találta és rajzolta Besse János. Szövege még ismeretlen.
(Besse J. könyvéből)

Vajon értelmezhető-e ez az eléggé furcsa rajzolatú, de azért azonosítható rovásfelirat, az *ómagyar rovásjelekkel?*

1. *Bendefi László:* A magyarság kaukázusi őshazája. Bp., Magyar Ház, 1999.
kép: https://www.magtudin.org/Bendefy_Laszlo_A_magyarsag_kaukazusi_oshazaja.pdf. 197.

A kérdés jogosságát indokolja, hogy egyértelműen magyar nyelvterületről került elő, ami valójában annak a Kaukázus–Kubán vidéknek központjában fekszik, ahonnan korábban már ismertettem *I. L. Kizlaszov* által összegyűjtött K jelölésű, ***magyar nyelvű*** „Kubán feliratokat." Nevezetesen a Kluhori hágó menti hatalmas Humara erődvár nyolc K 4–K 8. jelű kőfeliratát,[2] melyből 3 sírfelirat. De „A kelet-európai rovásaink" (2017. II. félév.)[3] írásomban is vannak kubáninak tartott rovásfeliratok a Sedjar-i edényfülön, az Onoshat-i edényen, a Majaki amforán, a Biljar-i kerámia füldarabon, a Jitkov-i íjszarvon; de ide tartozik a „Don–Kubán" írások közül a Szoltnyikov tál,- az Afanasjevo-i ezüst csésze- és a Manics medencéjében talált Kirov-i íjfelirat is.
Az írás[3] 15. oldalán összeállítottam (*Kizlaszov* csoportosítása szerint), a tárgyalt feliratok rovásjel készletét, amelyek hangképét *ómagyar rovásbetűknek* neveztem el.
Nézve e kumai feliratot, úgy gondolom nem tévedek, ha jeleit a Kubán, illetve a közös Don–Kubán oszlopok területlefedő rovásjeleivel azonosítom.

Ennek érdekében külön-külön kivágtam és megszámoztam a két feliratsort, és kék színnel megjelöltem azokat a „körszerű" jeleket, melyek funkcióját majd meg kell határozni, mert az ránézésre is látszik, hogy ezek nem a szóelválasztó jelek lesznek!
Felső sor:

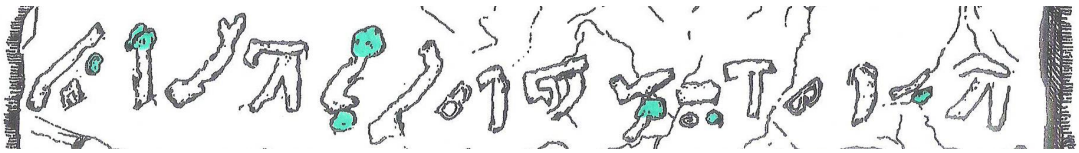

11 8 6
20 19 18 17 16 15 14 13 12 10 9 7 5 4 3 2 1

Határozzuk meg először a feliratsor rovásjel és ligatúra betűhangjait az általam használt jelölések és felismert szabályok szerint,[4] úgyhogy a színes körjeleket most nem értelmezzük.

- 1. karakter két részből áll, felül az elfektetett r-irányú ᐳ /a/á/, vagy a későbbi hangcserés /l/ rovásbetű van az ᐱ (²s)-re ültetve. Szövegértő feloldása ligatúraként: **r**/**l**/-²**s**.
- 2. jelben a kubáni ᐩ (²l) betű hátra döntött **r**/²**l**/ értelmű alakja látható.
- 3. és 10. jel az ᐳ (**n**) betű.
- 4. és 13. jel nem más, mint az ᐹ (¹m) rovásjel, tükrözött és jobbra döntött változata az ᐹ/¹**m**³/**r**, ami valójában az /¹**m**³**-sz**/**r** ligatúrának felel meg, betűsora: RSZ-M, az elöl álló -m- helyet cserél az utána állóval (lásd a **4**. lábjegyzetet). Esetleg az „elé írás" is értelmezhető lenne: ᐹr/¹m³/, de alakilag nem igazán igazodó.
- Az 5. és 22. „T" alakú összerovás az egyvonalas ¯ (¹**r**) és az ǀ (**sz**) ligatúrája, azaz (¹**r-sz**).

2. *Delibeli József:* A humarai vár rovásfeliratai. www.leventevezer.extra.hu/Humra2.pdf
3. A (magyarostortenet.gportal.hu)-n lévő írásomat alkalmakként: (cím, évszám, időszak közlésével adom meg).
Delibeli József: Kelet-európai rovásaink. www.leventevezer.extra.hu/Keleti.pdf

4.
A szóló és ligatúrában lévő rovás képjelét, amennyiben lehetséges, mindig megadom. Az olvasatba tartozó rovás betűt/hangot zárójeles (**kisbetűvel**), a felirat betűsorát NAGYBETŰVEL jelölöm. A rovásjelet és ligatúrát a sorvezetése szerint ábrázolom, betű/hang értékét mindig balról-jobbra írom. Ligatúra változatok esetén a feliratba nem tartozókat általában nem közlöm. Az ¹-s mély, a ²-s magas hangrendű magánhangzókkal harmonizáló,- a ³-s tükrözött,- a * fejre állított rovásjelet jelent. A hangrendet jelölő számot a rovásjel elé írom, hogy ne tűnjön lábjegyzetnek.
A tükrözött, rejtett elemeire bontható mássalhangzó és „száras" magánhangzó (ᐸ, ᐧ) rovásjelét sorvezetése szerint ligatúraként: ᐸ (²**t**³) = ǀ + ᐸ (²t³-sz) jelölöm, amit majd visszafelé olvasunk, azaz az elöl álló tükrözött helyet cserél az utána állóval, így betűsora: SZ-²**T**, (SZ-**A**/**Á**) lesz. Tükrözött és fejen is álló rovás (ᐸ = ²**t**³*) alulról felfelé olvasva (²**t-sz**) lesz, tükrözöttkénti értelmezése ᐸ = ǀ + ᐸ + ǀ (sz-²t-sz) helytelen lenne, mert az -sz- vonala csak egyszer van jelölve. A jobbra /**r**-irányba/ vagy balra **sz**-irányba\ döntött szóló és összevont rovásjel betű/hangjelét a dőléssel azonos irányú egyenes zárójelbe tett **kisbetűvel** jelölöm, értelmezése „hangkapcsolatként" az alakjához igazodó iránybetű elé- ᐩ**r**/²**t**/, ᐱ**sz**\¹**j**\; vagy után ᐩ/¹**j**³/**r** írásával. Az *ómagyar* (most kubáni) rovásbetűket külön nem igazolom, esetenként megadok más előfordulást is.

- 6. jel szintén egyvonalas, de most középre vésve az – (^{1}**r**) betű, alatta a diakritikus jel mellett
- a 7. jel a ponttal megjelölt ⊙ (^{2}**m**) betű, így különbözteti meg a mellette lévő körjeltől.
- 8. jelben az ⌋ (^{1}l/j) alapjel r-irányú: r/^{1}l/j/, de felmerülhet a hosszú szára alapján egy másik, ∨ + ⌋ r/^{1}l/j-^{2}v/, vagy az egyszerű ∨ + / (^{1}**r-^{2}v**) összevonás lehetősége is, amiben a -v- jobboldali szárát az -l/j- vagy az -r- adja, bármelyik bejöhet, az utóbbit választom.
- A 9. jel különállóan / (^{1}**r**) betű, csak megjegyzem r/sz/ kapcsolatként értelmetlen.
- 11. jobbra döntött kampós L-alak, az alapjel fejen álló változata is lehetne, melyhez hozzájön még az egyvonalas / (^{1}r), együtt: (r/^{1}l/j^3*/-^{1}r), de valószínű, hogy csak a nagyon is egyszerű ∨ + / (^{1}**r-^{2}v**), esetleg a ∨ + / (^{1}r-r/^{2}v/) karakterekről van szó, a -v- az -r- vége alá van vésve. A 8–9. jeleket figyelembe véve a kiemelt változatot alkalmazom.
- 12. jel a ⅂ (^{1}**j**) hangú rovásbetű.
- A 14. karakter két r-irányú ⅂ + L /^{1}l/j^3/r/^{2}j/ rovásjelből áll, „függőleges” vonaluk közös, az összeadódó /^{1}**l/j^3-sz/r-^{2}j** értelmük alapján, betűsoruk R/SZ-**L/J**-^{2}J vagy ^{2}J-R/SZ-**L/J**/ is lehet.
- 15. rovásalakban a kubáni ⌋ (^{1}l/j) betű jobbra döntött, tükrözött /^{1}**l/j^3-sz/r** karakter rajza látható, ami az RSZ-**L** vagy az RSZ-**J** betűsort jelenti.
- 16. jegyünk egy függőlegesen sorolt betűkép, értelmét az alul lévő ∧ (^{2}s), és a felette lévő ˈ + ¯ (^{1}r-sz) összerovás (az -sz- rövid vonalú), vagy a ⅂ (^{2}j) betű balra döntött r/^{2}j/ betűkapcsolata adja meg, szövegértő az **r/^{2}j/-^{2}s** lett.
- 17. jegyben felülről-lefelé az n-hez igazított ↓+ ⟩ + ⅄ (^{2}l-n-^{1}m*) betűk sorolhatók fel, döntött olvasatát alulról-felfelé az **r/^{1}m*-n-^{2}l**/ hangzósítása fogja megadni.
- 18. rovás az | (**sz**) betű képe.
- 19. ◊ (^{2}k) betűnél felmerülhet, hogy igazodik a 20 jelhez **r/^{2}k**/ vagy /^{2}**k/r** kapcsolatként. (Megjegyzem az ilyen szimmetrikus alakú rovásjelnél a kapcsolat irányát a szöveg dönti el.) Esetleg álló helyzetű is lehetne, ha a bal felső oldala parallel a 20. jel szárával. Valószínű a sorvégi helyhiány miatt lett a követő jel alá kisebb mérettel beszorítva.
- 20. jelben az ⟩ (^{2}l) alapjel tükrözött képe az (^{2}**l^3-sz**) látható, alakjában az sz-állása most megtévesztően r-irányú!

Alsó feliratrész:

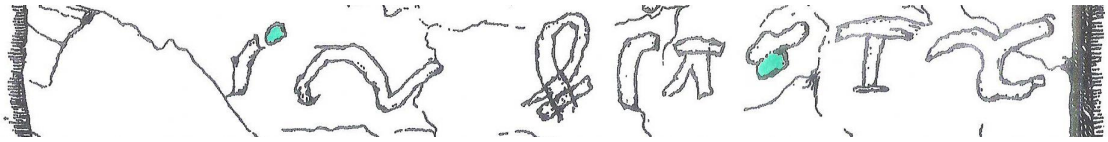

28 27 26 25 24 23 22 21

- 21. karakterben első ránézésre az ⟩ + L + ⅄ (^{2}l-^{1}l/j^3-n) betűsor azonosítható, de helytálló lehet az ⟩ + ⅄ + L + ☾ (e/o-^{1}l/j^3-^{2}l-n), valamint az ⟩ + ⅄ + L (^{1}**l/j^3-sz-^{2}l-n**) ligatúra is. A szöveghez igazodva választottam.
- 23. jel ligatúrában már előfordult, a ⌋ (^{1}l/j) betű r-irányú feloldása: **r/^{1}l/j**/.
- 24. betűkép hasonlít a 16.-hoz, de most felül csak a vízszintesen fekvő egyvonalas ¯ (^{1}r) látható, így ez a ligatúra (^{1}**r-^{2}s**) értelmű.
- 25. jel a tükrözött ⌈ (^{2}**j^3**) betű, azaz a (^{2}**j^3-sz**) összerovása.
- 26. jegy a legegyszerűbb esetben is az összenyomott O (^{2}m) rovásbetű amiről tudjuk, hogy a szólónak látszó alakja ellenére esetenként ☾ + O (^{2}m-n^3), vagy O + ⟩ (n-^{2}m^3) ligatúra is lehet. A körívek beszédesen a záródási ponton túl vannak húzva, és a baloldali szár kapott még egy vele párhuzamos külön vonalat is, hogy a ⋣ (gy) betűt is felismerjük, mely így **gy****sz** vagy **sz****gy**\ irányú is. Felülről-lefelé: (^{2}m-n^3-sz\gy\) ~ Ma-Ne-SZiGY, alulról-felfelé (sz\gy\-n-^{2}m) ~ SZéGYeNeM; és többféle más összerovás is kijöhet. Én végül is a sírfelirathoz funkcionálisan köthető **n-^{2}m^3-sz****gy**\ ligatúrát választottam.

- 27. jelben a ∩ + ∨ (^{2}v-^{1}d) vagy a (^{2}v-sz-^{1}d) összevonás azonosítható, a -d- baloldali szára viszont körszerűen visszahajlik, mint a hun sisak 6. ↄ (n^3-^{2}m) karaktere,[5] ami esetünkben most az (e/o-^{2}m) összevonást jelenti. A (**^{2}v-sz-^{1}d-e/o-^{2}m**) ligatúrát kell hangzósítanunk. A karakter alul nyitott, mert csak így lehet a -d- jelet is felismerni.
- 28. jel a tükrözött ǐ (**i**/j^3), amit (**i**/j^3**-sz**) ligatúraként oldhatunk fel.

Mielőtt az azonosított betűket és összevonásokat megadnám, szólnom kell a táblával kapcsolatos hiányzó ismeretekről, a feliratnak a kelet-európai és Kárpát-medencei írásoktól is eltérő jellegéről:

- Kezdjük a kőtáblával, melyről csak annyit tudunk, hogy fehér márvány és egy örmény lakta ház falában van, de hogy valójában a sír mely részén, hol helyezkedhetett el, milyen körülmények között, mikor került oda, mik a méretei stb., nem találtam ismertetést. (Besse francia nyelvű művének, magyar fordítására nem leltem). Jó lenne ismerni a vésetek szélességét, mélységét, a megmunkálás milyenségét, a rovásbetűk méreteit. Vajon a betűképek rajzai valósághűek-e, vagy csak egy gyakorlatlan kéz elnagyolt „szálkás” vázlata miatt néznek így ki?
- Gyakorlatilag csak a kubáni ì (**i**/j) magánhangzó van megadva, ami a kelet-európai feliratokon sem gyakori. Lásd a D14. Majak-11 jelű 7. feliratán tükrözve, j-nek értelmezve (**j**ász) (Egy majaki kőtömb rovásai, 2016. I. félév.), „A szabír rovásemlékünk” hátsó sorában, szintén tükrözve **j**-ként, és „A Humarai vár rovásfeliratai” K 4. Khumara-2, 3 felirat 23. jegyében i-ként (**i**szol), (Mindkettő: 2016. II. félév), de ide tartozhat a Majaki amfora 6. jelének 7 (^{2}j/i) alakú, **-i-** hangú rovásbetűje is. (2015. II. negyedév.)
- Hiányoznak a feliratból a szó eleji- és szóvégi rovás magánhangzók, amelyek a hasonlókorú Kárpát-medencei magyar nyelvű feliratokban már általánosak. Arra kell gondolnom, hogy a hiányzókat a rovásjelekhez illesztett „*körszerű mellékjelekben*” kell keresnünk!
- Feltűnő, hogy a 2., 4., 7., 9., 13. és 19. rovásbetűk kirívóan kisebb méretűek, nem tévesztés miatti beszúrások lehetnek mint a vargyasi kőfeliraton, feltehetően szervesen a szöveg részét képezik, akkor vajon miért kisebbek?
- A kétféle nagyságú rovásjel azt sugallja, hogy a feliratban talán két szöveg is megbújhat, mindenesetre ennek kell utánajárnunk.

Rakjuk először csak a nagyobb karaktereket és a hozzájuk tartozó kék színű „körjeleket” sorba:[5]

R/L/-^{2}S N ^{1}R-SZ ^{1}R **o**^{1}R-^{2}V ($^{\mathbf{o}}$^{1}R) N ^{1}R-^{2}V ^{1}J /^{1}**L/J**^{3}-SZ/R-^{2}J $^{\mathbf{o}}$/^{1}**L/J**^{3}-SZ/R**o** R/^{2}J/-^{2}S R/^{1}M*-N-L/ $^{\mathbf{o}}$SZ
1 3 5 6 8 9 10 11 12 14 15 16 17 18

^{2}**L**^{3}-SZ ^{1}**L/J**^{3}-SZ-^{2}L-N ^{1}R-SZ R/^{1}L/J/**o** ^{1}R-^{2}S ^{2}**J**^{3}-SZ N-^{2}M^3-SZ\GY\ ^{2}V-SZ-^{1}D-E/O-^{2}M $^{\mathbf{o}}$^{1}**I/J**^{3}-SZ
20 21 22 23 24 25 26 27 28

Tagolt betűsort kaptunk, amit megpróbáltam először úgy hangzósítani, hogy az egy szótagú három hangú (CVC) szavak, és a többtagú ligatúrák mássalhangzóival harmonizáló belső magánhangzók zárt szavakat alkossanak a „körjelek” nélkül, megjegyzem nemigazán jött be. Ezért igazodom az egyes, és esetleg csak a szórészeket jelentő ligatúrák szövegértő összekapcsolásához, s egyúttal hangot adva a kék színű mellékjeleknek is, amit *dőlt* kisbetűvel jelöltem.
Hangzósítva:

RáLeSeN RoSZR***a*** RáV***á***R Ne RiVaJ Rá-SZáJ-eJ ***a***Ra-SZoJ***á*** SiRoMNáL ***á***SZ

SZo-**L**eN-LeSZ-u**J** RáSZoRuL***o*** Rá-iS SZo**J** NeM-éSZ-GYáVa-SZo-iDE-M***e***SZI
azaz mai nyelvünk szerint

Rálessen rosszr*a* rávár, ne rivallj rá száj, ej *a*rra szólj*á*' síromnál állsz,
szó lenn lesz, új rászorul*ó* rá is szólj, nem élsz gyáva, szó ide messzi!

A 9. jelet feltételesen zárójelbe tettem, de beigazolódott, hogy a nagyobb jelek közé kell sorolni.

5. *Delibeli József:* Felülvizsgáltam (mások rovásolvasatait) II. www.leventevezer.extra,hu/Felülvizsgaltam.pdf

Két szó magyarázatát a *Cz–F:* Szótár[6] alapján adom meg:

- RÁLES (rá-les) ösz. önh. Valakire leselkedve vigyáz, hogy rajta érje valamin. Esetünkben ráfigyeljen.
- RIVAL (riv-al) önh. m. rival-t. Erős riogó hangon kiált, kurjant.

Vizsgáljuk meg hasonlóan a kisebb karakterek betűsorát is, a 9. jel nélkül:[5]

/⟩/o ß o ⊙ ß o /◊/
2 4 7 13 19

R/²L/*a* /¹**M**³-SZ/R *á* ²M /¹**M**³-SZ/R *á* /²K/R
hangzósítva
RoL*a* Ri-SZá**M** *á* M Rá-SZo-**M** *á* KáR
azaz
Ról*a* rí szám, *á*m rá szó m*á*ʳ kár!

Vagyis siratom még, de már kár a szó érte!
Két szó értelmező magyarázata a *Cz–F.* Szótár szerint: ÁM kötőszó. 1) Bizonyító, erősítő, helybenhagyó jelentésű, míg a MÁ (1) több vidéken divatozó tájszólás, a szokott MÁR helyett.

Harmadik lépésként nézzük meg, vajon a két feliratrész folyamatosan összeolvasva is érthető szöveget ad-e? Természetesen az előző karakterek változatlanul megmaradnak:

R/L/-²S oR/²L/ N /¹**M**³-SZ/R ¹R-SZ ¹R o ²M ¹R-²V ᵒ ¹R N ¹R-²V ¹J /¹**M**³-SZ/R/ ¹**L/J**³-SZ/R-²J
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

ᵒ/¹**L/J**³-SZ/Ro R/²J/-²S R/¹M*-N-²L/ ᵒSZ ᵒ /²K/R ²**L**³-SZ ¹**L/J**³-SZ-²L-N ¹R-SZ R/¹L/J/o ¹R-²S
15 16 17 18 19 20 21 22 23 24

²**J**³-SZ N-²M³-SZ\GY\ ²V-SZ-¹D-E/O-²M ᵒ**I/J**³-SZ
25 26 27 28

hangzósítva:

RáLeS *a*Ra-LeN Ri-SZá**M** RoSZR*a*-MéR-V*á*R Ne RiVaJ Rá-SZa**M**áR-SZá**J**-eJ

*a*Ra-SZo**J***á* RiJ-SiRoMNáL *á*SZ *a*Ki-éR SZo-**L**eN-LeSZ-u**J** RáSZoRuL*o*

Rá-iS SZo**J** NeM-éSZ-GYáVa-SZo-iDE-M*e*SZ**I**
azaz
Ráles *a*rra lenn rí szám, rosszr*a* miért v*á*r, ne rivallj rá szamár száj, ej
a*rra szólj*á*ˡ ríj, síromnál *á*llsz, *a*kiért szó lenn lesz, új rászorul*ó
rá is szólj, nem élsz, gyáva szó ide m*e*sszi!

Láthatóan a két különálló feliratrész rováskarakterei összevonva is értő szöveget alkotnak, ami talán nem is szorulna külön magyarázatra. *Cz–F.:* MÉR (3) tájdivatos, e helyett: mért vagy miért.
Természetesen az ismertetett ligatúra változatokkal más alaki és hangulatú szavak is kiolvashatók, nem volt célom, hogy ezeket is mind bemutassam. Véleményem szerint, a sírfelirat funkciójának legjobban megfelelő szövegváltozatot igyekeztem kiolvasni, véglegesíteni.
Eme archaikus és tagolt sírfeliratban is a belső magánhangzók általában igazodnak a mássalhangzók hangrendjéhez. Ahol ez nem érvényesül, arra szolgáljon magyarázatul a „Kelet-európai rovásaink” című írásom: „meglátásom szerint nem tekinthető hibának, ha a rovó az alaki kapcsolatok felismerhető szerkesztése érdekében a palatális és veláris vonzatú mássalhangzókat felcseréli.”[3]
A felirat szövege *rendhagyó módon* végül is a „körszerű” jelekben azonosított: A, A/Á, Á, A, Á, A/Á és E szókezdő, és az Á, O szóvégi magánhangzókkal vált teljessé, melyeket jobb híján diakritikus jeleknek véltem. Esetünkben feladata nem valamilyen hang módosítása, hanem annak pótlása.

6. *Czuczor Gergely–Fogarai János:* A magyar nyelv értelmező szótára I–IV. Pest, 1862– 874.

Úgy néz ki mintha egy részlegesen *ómagyar rovásírásról*, és a külső magánhangzókat mellékjelekkel jelölő, más rendszerű írás ötvözéséről lenne szó. Én az arabra gondoltam, ezért kérdést intéztem *Szilágyi Mihály* úrhoz – a Magyar Éremgyűjtő Egyesület (MÉE) főtitkárához, aki az arab, kipcsak és török pénzek ismert hazai szakértője –, hogy azonosítható-e ez a fajta magánhangzó jelölés valamelyik korabeli írásban? Szíves szóbeli válaszát ezúttal is köszönöm, de arról tájékoztatott, hogy „*ugyan változatosak a korabeli arab írásmódok, de ez egyikre sem jellemző, egyedi jelenségről lehet szó.*"

Hát, a kérdés továbbra is kérdés maradt, vajon miért *nem használta* a rovó a kezdő- és végmagánhangzók kiírásánál az írásrendszer rovásmagánhangzóit, amit bizonyára *ő* is ismert.

Vagy egyszerűen csak egy részlegesen fennmaradt *ómagyar* írásrendszerről lenne szó, amelyet így kiegészítve csak a kumai magyarság értett meg?

Az egyetlen kiírt „kubáni **-i-** magánhangzójel" valójában j-t is jelent, így akkor a tábla felirata akár „tisztán *ómagyar rovásmássalhangzós*" írásnak is tekinthető, melyben a szavak belső magánhangzói ugyan harmonizálnak, de (számunkra egyelőre érthetetlen és ismeretlen ok miatt) a kezdő és vég rovásmagánhangzókat azonos alakú *körjelek helyettesítik*. Érthetetlennek látszik ez a módszer, hiszen ezzel nem mást mint az írás elolvasását és megértését nehezítik meg, még a magyar nyelvűek részére is, *vagy talán éppen ez volt a cél?*

Akkor csakis arról lehet szó, hogy az *ómagyar rovásírást* tudatosan „félbehagyták" és a külső magánhangzókat *furfangos módon* az írásrendszertől *idegen jellel* pótolták, amit a magyar nyelvű ugyan még tudott értelmezni, de idegen ajkú nem, vagyis *titkosírásként* használta a mongol uralom alatt élő rovó, úgymint nálunk a Habsburg elnyomás idején egyesek a székely rovásírást!

Lukácsy[7] írja: „Medicis Mihály örmény térítő két versen látogatta meg Madschar – örmény kiejtés szerint (u o. 175.) – város romjait 1820 és 1828-ban. A romokon fekvő falú ma is Madscharnak neveztetik … mintegy 60 családból álló örmény község létezik… Madschart temérdek régi, idomtalan alakú épületek romjai környékezik, melyeket a lakosok lassanként lerombolván, a nyert anyagot házak építésére használják; találtatnak itt óriás szerű földalatti sírboltok és azokban öt sing hosszú és két sing széles kőkoporsók, melyek fedelein négyszegű emelkedett téren ismeretlen alakú betűk vésvék."

Vajon ez a „négyszögű emelkedett tér" azonos-e a mi táblánkkal, melynek szövege igazolja, hogy eredetileg talán egy ilyen kőkoporsóról származhatott.

Vajon az etnikai kapcsolaton kívül kulturális hagyományt is jelent-e az a tény, hogy eme magyari és a közép-ázsiai menhir és sírfelirataink[8] mindkét helyen név és időpont nélküliek.

Természetesen a fentiekre vonatkozóan egy példa alapján általánosítani csak feltételezés, de talán annyi mégis kimondható, hogy a kumai (kaukázusi) magyaroknál számolhatunk a „kubáni" *ómagyar rovásírásra,* s ezen belül eme furfangos, *egyedi* **„***kumai rovásírásra"* is!

Ezek igazolására előkerülhetnek még feliratok, melyek valószínű szép számmal lehetnek *érdektelenül, ismeretlenül* az orosz múzeumokban, vagy akár építőanyagként a környező települések falaiban.

Kaposvár 2019. 07. 15.

Delibeli József
okl. építőmérnök

Jelen írásom a Magyar őstörténet - G-Portálon közzétettnek (2018. II. félév), módosított változata.

A rovásjelek jelölésénél felhasználtam *dr. Hosszú Gábor* székely–magyar, Kárpát-medencei és kazár rováskarakter készletét. Letöltve a Rovásírás Honlap webhelyről 2009. okt.

Az idézett mű lábjegyzetét (...)-be adom meg.

Írásom forrásmegjelöléssel másolható!

---

7. *Lukácsy KristóF:* A magyarok őselei... Kolozsvár 1870. II. Kt. 149. Nemzeti Örökség Kiadó.

8. *Delibeli József:* Közép-ázsiai rovásaink. www.leventevezer.extra,hu/Kozep_azsiai.pdf